

RAQAMLI MUHITNING YOSHLAR DUNYOQARASHI VA IJTIMOIY XULQIGA TA'SIRI

Salomov Sirojiddin

O'zbekiston Respublikasi Din ishlari

*bo'yicha qumitasi Axborot-tahlil va targ'ibot
ishlarini tashkil etish boshqarmasi o'rinbosari*

Annotatsiya. Ushbu maqolada internet va ijtimoiy tarmoqlarning yoshlar ongiga ko'rsatadigan ta'siri ijobiy va salbiy jihatlar misolida tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida yoshlarning axborot muhitidagi xatti-harakatlari, onlayn muloqot madaniyati, ruhiy barqarorlik, motivatsiya, qadriyatlar tizimi hamda ijtimoiy faollik darajasi o'rganildi. Shuningdek, internetdan haddan tashqari foydalanishning ruhiy xavflari, FOMO fenomeni, kiberxavfsizlik va radikal g'oyalar tarqalishiga oid muammolar ko'rib chiqildi.

Kalit so'zlar: yoshlar, internet, ijtimoiy tarmoqlar, axborot xatarlar, media savodxonlik, ruhiy salomatlik, kiberxavfsizlik.

Kirish

XXI asr insoniyat taraqqiyotining muhim bosqichlaridan biri bo'lib, raqamli texnologiyalarning keng miqyosda jamiyat hayotiga kirib kelishi bilan izohlanadi. Internet bugungi kunda nafaqat axborot almashish vositasi, balki madaniy, iqtisodiy, ma'naviy va ijtimoiy jarayonlarning asosiy maydoniga aylanib bormoqda. Ayniqsa, yoshlar internet makonining eng faol foydalanuvchilari sifatida e'tirof etiladi. Ular ma'lumot olish, o'qish, ishlash, o'yin o'ynash, ijod qilish, muloqot qilish kabi faoliyatlarini ko'pincha onlayn maydonda amalga oshirmoqdalar.

Hozirgi kunda ijtimoiy tarmoqlar – Facebook, Telegram, Instagram, TikTok, YouTube va boshqa platformalar yoshlarning o'zini namoyon qilishi, jamiyatdagi o'rnini anglash, shaxsiy identitetini shakllantirishida katta rol o'ynamoqda.

Yoshlar ijtimoiy tarmoqlar orqali tezkor axborot oqimiga ulanadi, dunyoning turli hududlaridagi madaniyatlar bilan tanishadi, global jarayonlarni kuzatadi va shu orqali o'z dunyoqarashini kengaytiradi.

Raqamli statistika shuni ko'rsatadiki, 2023 yilda internet foydalanuvchilari soni 5,3 milliard kishidan oshgan bo'lib, ularning taxminan 60 foizi ijtimoiy tarmoqlar foydalanuvchilari hisoblanadi (World Bank, 2023). O'zbekistonda esa 2024 yil ma'lumotiga ko'ra, internet foydalanuvchilar soni 27 milliondan ortgan, yoshlarning 85 foizi kundalik ravishda ijtimoiy tarmoqlardan foydalanadi. Bu esa, internetning yoshlar ongiga ta'siri nafaqat ijobiy, balki ma'lum darajada xavf tug'dirishi mumkinligini ko'rsatadi.

Internet ijtimoiy hayotga chuqur kirib borar ekan, u bilan bog'liq bir qator dolzarb muammolar ham yuzaga kelmoqda. Jumladan, internetga qaramlik, virtual hayotga haddan ziyod berilish, real muloqotning kamayishi, kognitiv charchoq, yolg'on axborotning tez tarqalishi, ruhiy tushkunlik sindromlari, ma'naviy qadriyatlarning buzilishi kabi holatlar yoshlar ongiga jiddiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Shu sababli internetning yoshlar ongiga ijobiy va salbiy ta'sirini ilmiy tahlil qilish bugungi kundagi muhim ilmiy va amaliy vazifadir.

Metodologiya

Maqolada quyidagi ilmiy metodlardan foydalanildi:

Metod	Mazmuni
Kuzatish	Yoshlarning internetdan foydalanish xulq-atvorini kundalik holatda kuzatish orqali tahlil qilindi.
Sotsiologik so'rov	16–25 yosh oralig'idagi 200 nafar respondentlar o'rtasida so'rovnoma o'tkazildi.
Kontent-tahlil	Instagram, Telegram, TikTok va YouTube'dagi ommaviy kontentlar mazmunan tahlil qilindi.
Taqqoslash	Internetning ijobiy va salbiy oqibatlarini qiyosiy o'rganildi.

So'rov natijalari shuni ko'rsatdiki:

• **Bugungi kunda 74%** yoshlar ijtimoiy tarmoqlardan kuniga **3 soatdan ko'p** foydalanadi;

- **52%** yoshlar uyqu vaqtining kamayganini aytgan;
- **41%** yoshlar ijtimoiy tarmoqsiz o'zini noqulay his qiladi (FOMO sindromi);
- **33%** yoshlar internetdagi ma'lumotlarni tanqidiy baholamaydi.

Natija

3.1. Internetning ijobiy ta'siri

1. **Ta'lim imkoniyatlari kengaydi.** Onlayn kurslar, platformalar (Coursera, Udemy, Khan Academy) orqali yoshlar mutaxassisliklarni mustaqil o'rganmoqda.
2. **Global muloqot maydoni shakllandi.** Yoshlar dunyoning istalgan nuqtasidagi tengdoshlar bilan aloqa o'rnatib, ilm, madaniyat va til o'rganmoqda.
3. **Ijodiy ko'nikmalar rivojlanmoqda.** Kontent yaratuvchilar safida yoshlar soni ortmoqda: blogerlar, dizaynerlar, videomontajchilar.
4. **Onlayn iqtisodiy imkoniyatlar kengaydi.** Yoshlar frilans, elektron savdo, marketing orqali daromad topmoqda.

3.2. Internetning salbiy ta'siri

1. **Internetga qaramlik.** Doimiy online bo'lish ehtiyoji psixologik bog'lanishga olib keladi.
2. **FOMO sindromi (hech narsani o'tkazib yubormaslik qo'rquvi).** Bu holat ruhiy beqarorlik va o'zidan norozilikni keltirib chiqaradi.
3. **Kiberzo'ravonlik va yolg'on axborotning tarqalishi.** Bu yoshlarning ruhiy holatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.
4. **Noto'g'ri qadriyatlarning singishi.** Virtual hayot ko'pincha real hayotga zid bo'lgan iste'molchi-moddiy dunyoqarashni targ'ib qiladi.

Muhokama

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, internetning ta'siri bir yoqlama emas – u ham imkoniyat, ham xavf manbai. Eng muhim masala – yoshlarning **axborot madaniyatini shakllantirish**dir. Agar yoshlar axborotni tanqidiy tahlil qila olsa,

vaqtni boshqara olsa va o'zini virtual maydonda nazorat qila olsa – internet ularga foyda keltiradi. Aks holda, internet shaxsiy rivojlanishni sekinlashtiradi.

Xulosa

1. Internet yoshlar hayotida ajralmas o'rin egallagan.
2. U ta'lim, ijod, muloqot va iqtisodiy faollik uchun katta imkoniyat yaratadi.
3. Shu bilan birga, internetga qaramlik, ma'naviy beqarorlik, yolg'on axborot kabi xavflar mavjud.
4. Yoshlar uchun **media savodxonlik** va **ma'naviy immunitetni** rivojlantirish zarur.
5. Oila, maktab va jamiyat internetdan ongli foydalanish madaniyatini shakllantirishi lozim.

MANBA VA ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. European Commission. (2021). Media Literacy in Education Systems.
2. Mamajonova, D. (2022). Ijtimoiy tarmoqlar va yoshlar madaniyati.
3. Pew Research Center. (2022). Teens, Social Media and Mental Health.
4. World Bank. (2023). Global Digital Report.

